

KATALOGI CENTRALNE BIBLIOTEKI NARODOWEJ

Prowadzenie katalogów centralnych należy do jednego z głównych zadań Biblioteki Narodowej. Zadanie to obejmuje gromadzenie i opracowywanie informacji o czasopiśmie polskich i piśmiennictwie zagranicznym znajdującym się w bibliotekach polskich. Wiąże się z tym ściśle i stała współpraca z bibliotekami z całej Polski, a także z bibliotekami zagranicznymi, które przekazują dane o posiadanych zbiorach do katalogów centralnych BN. Prowadzeniem katalogów zajmuje się Zakład Katalogów Centralnych i w jego ramach dwie pracownie: Centralnego Katalogu Książek i Czasopism Zagranicznych oraz Centralnego Katalogu Czasopism Polskich.

W Zakładzie Katalogów Centralnych prowadzone są trzy katalogi:

- Centralny Katalog Książek Zagranicznych
- Centralny Katalog Czasopism Zagranicznych
- Centralny Katalog Czasopism Polskich

Według danych szacunkowych w końcu 2008 r. kartoteki kartkowe katalogów centralnych książek i czasopism zagranicznych oraz czasopism polskich gromadzonych w bibliotekach polskich zawierały ponad 6 822 039 kart. Liczba opisów zarejestrowanych w bazach danych, dostępnych w sieci lokalnej i/lub Internecie, wyniosła 707 471.

Nazwa bazy	Liczba rekordów
Centralny Katalog Książek Zagranicznych 1975–1986 (MARC 21)	373 176
Centralny Katalog Książek Zagranicznych 1987–2008 (MARC 21)	200 535
Centralny Katalog Czasopism Zagranicznych 1975–1979 (ARKA) <i>(w opracowaniu)</i>	30 000
Centralny Katalog Czasopism Zagranicznych 1980–2003 (MARC 21) <i>(w opracowaniu)</i>	40 038
Centralny Katalog Czasopism Zagranicznych 1980–2007 (ARKA)	59 108
Centralny Katalog Czasopism Polskich 1661–1950. Baza czasopism	32 721
Centralny Katalog Czasopism Polskich 1700 – 1950. Kalendarze	3 000
Centralny Katalog Czasopism Polskich 1661–1950. Sprawozdania	6 973
Wykaz sigłów bibliotek	1 579

CENTRALNY KATALOG KSIĄŻEK ZAGRANICZNYCH (CKKZ)

Biblioteka Narodowa prowadzi centralny katalog książek zagranicznych od 1952 r. Jest to zbiór o charakterze uniwersalnym, najpełniejszy w Polsce, zawierający informację o lokalizacji prawie pięciu milionów książek wydanych poza granicami Polski. Informacje dotyczące lokalizacji poszukiwanej pozycji można znaleźć w bazach danych (łącznie 574 941 rekordów) lub tradycyjnych katalogach kartkowych (4 mln 843 tysiące 190 kart). Do każdego opisu zostały dołączone sigła bibliotek czyli zakodowane nazwy instytucji przechowującej dane wydawnictwo.

Z CKKZ współpracuje blisko pół tysiąca, z których większość (60 %) przysyła dane do katalogu, systematycznie co roku. Pozostałe przysyłają dane raz na dwa lub trzy lata, co jest uwarunkowane przyrostem materiału w poszczególnych bibliotekach. Rocznie wpływa do katalogu ponad dwadzieścia tysięcy opisów.

Bazy danych CKKZ dostępne w Internecie dzielą się na:

- CKKZ za lata 1975 - 86 - pracę nad bazą rozpoczęto w 1974 r.; była tworzona w formacie ARKA, obecnie, po konwersji, ujęta jest w formacie MARC 21 – pierwszy stopień szczegółowości. Baza liczy obecnie 373 176 rekordów i jest sukcesywnie uzupełniania; można ją przeszukiwać poprzez pięć indeksów: autor/osoba, tytuł, hasło przedmiotowe, sigła, serie.
- CKKZ za lata 1987 - 2008 prace rozpoczęto w 1996 roku; tworzona jest w formacie MARC 21 – trzeci stopień szczegółowości. W chwili obecnej baza liczy 201 765 rekordów; zawiera wszystkie pozycje zgłoszone do katalogu wydane po 1996, natomiast wcześniejsze z lat 1987-1996 są sukcesywnie uzupełniane; można ją przeszukiwać poprzez sześć indeksów: autor/osoba, tytuł, hasło przedmiotowe, sigła, serie, ISBN/ISSN.

Pozostałe książki są dostępne w katalogach kartkowych w następujących ciągach chronologicznych: lata 1801-1986, 1987-1992 oraz osobno za rok 1993, 1994, 1995, 1996.

Dane wpływające do CKKZ przejmowane są bezpośrednio do bazy z bibliotek współpracujących (Aleph, Horizon, Sowa, MAK) i uzupełniane są o opis przedmiotowy zgodnie ze *Słownikiem języka haseł przedmiotowych Biblioteki Narodowej* lub wprowadzane są na podstawie zgłoszeń i wydruków z bibliotek współpracujących po weryfikacji w bibliografiach narodowych.

W 2008 r. w CKKZ:

- wprowadzono 12 394 opisy do bazy wraz z dopisaniem danych lokalnych
- zatematowano 2 062 opisy zgodnie ze *Słownikiem języka haseł przedmiotowych Biblioteki Narodowej*
- dokonano korekty 8 646 rekordów wprowadzonych do bazy
- dopisano 11 045 lokalizacji do rekordów w bazie
- dokonano transliteracji 424 opisów
- dokonano kumulacji 753 zdublowanych rekordów.

Aktualnie prowadzone są prace mające na celu gromadzenie nowych opisów w formach odpowiadających bibliotekom współpracującym: kart katalogowych, wykazów nabytków, wydruków komputerowych, publikacji drukowanych, w postaci elektronicznej na płytach CD lub za pomocą poczty elektronicznej.

CENTRALNY KATALOG CZASOPISM ZAGRANICZNYCH (CKCZ)

Biblioteka Narodowa prowadzi centralny katalog czasopism zagranicznych od 1952 r. Jest to największy w Polsce zbiór informacji zawierający lokalizację ponad dwieście tysięcy tytułów czasopism zagranicznych wydanych w latach 1801-2008. Informacje dotyczące lokalizacji poszukiwanej pozycji można znaleźć w bazach danych (łącznie 89 132 rekordy), katalogach drukowanych lub tradycyjnych katalogach kartkowych (1 mln 800 tysięcy kart). Do każdego opisu zostały dołączone sigła bibliotek czyli zakodowane nazwy instytucji przechowującej dane wydawnictwo.

Z CKCZ współpracuje blisko siedemset bibliotek, z których zdecydowana większość (ponad 80%) przysyła dane do katalogu co roku. Rocznie wpływa do katalogu od sześciu do dziewięciu tysięcy opisów.

Bazy danych CKCZ dzielą się na:

- CKCZ za lata 1975-79 – baza jest utworzona w formacie ARKA; baza liczy obecnie 30 tysięcy rekordów; można ją przeszukiwać poprzez osiem indeksów: ISSN, tytuł, signum, instytucja sprawcza, przedmiotowy, miejsce wydania, kraj publikacji, język dokumentu. Baza dostępna jest tylko w siedzibie BN; obecnie prowadzone są prace nad udostępnieniem bazy w Internecie, przewidywany termin udostępnienia – czwarty kwartał 2009 r.
- CKCZ za lata 1980 – 2008 – baza jest utworzona w formacie ARKA i jest dostępna w Internecie; baza liczy obecnie 59 132 rekordy; aktualizowana jest na bieżąco; można ją przeszukiwać poprzez osiem indeksów: ISSN, tytuł, signum, instytucja sprawcza, przedmiotowy, miejsce wydania, kraj publikacji, język dokumentu.

Katalogi kartkowe CKCZ, ujęte w ciągi chronologiczne 1801-1954 i 1955-70 liczą blisko 45 tysięcy tytułów, tj. ok. 1 mln 800 tysięcy kart. Wydruki komputerowe za lata 1971-1974 obejmują ok. 28 tysięcy tytułów w roczniku.

W 2008 r. w CKCZ:

- zgromadzono i opracowano 4 226 opisów do bazy danych;
- zaktualizowano zasoby bibliotek współpracujących z BN – wykreślono z zasobów 10 058 siglów i dopisano 3 500 siglów;
- wprowadzono do bazy oraz dokonano korekty 795 tytułów
- w 6 500 pozycjach dokonano korekty indeksów w bazie danych
- w 21 584 pozycjach w bazie danych dokonano poprawek
- współpracowano z 320 bibliotekami krajowymi w zakresie przekazywania opisów czasopism zagranicznych wraz z zasobem (nowe tytuły, wydruki komputerowe, dyskietki)

Aktualnie prowadzone są m.in. prace nad przygotowaniem bazy CKCZ 1975-79 do udostępnienia w sieci Internet (modyfikacja struktury formatu umożliwiająca korekty w bazie danych, kopiowanie danych, usuwanie dubletów, usuwanie dokumentów bez siglów). W 2008 r.

dokonano ok. 50 tysięcy poprawek wg indeksów: tytułu, instytucji sprawczej, języka, miejsca wydania, siglum biblioteki.

CENTRALNY KATALOG CZASOPISM POLSKICH (CKCP)

Centralny Katalog Czasopism Polskich jest retrospektywnym katalogiem polskich wydawnictw ciągłych, ukazujących się w latach 1801-1950, i obejmuje polskie czasopisma wydane w kraju i zagranicą. Istnieje w postaci katalogu kartkowego (175 500 kart) oraz bazy danych (łącznie 43 000 rekordów). W bazie danych znalazły się również opisy czasopism starodrucznych opublikowanych w latach 1661-1800.

Baza danych CKCP zawiera:

- baza podstawowa o polskich wydawnictwach ciągłych wydawanych w latach 1661-1950 liczy około 33 tysięcy rekordów; można ją przeszukiwać poprzez sześć indeksów: tytuł, słowo w tytule, instytucja sprawcza, miejsce wydania, język, hasło przedmiotowe. Do części rekordów został także dopisany szczegółowy zasób, czyli wpisano numery roczników i zeszytów czasopism, które posiada dana biblioteka. W bazie uwzględniono również informacje o mikrofilmach czasopism polskich dostępnych w Bibliotece Narodowej.
- baza zawierająca opisy kalendarzy polskich wydanych w latach 1700-1950 liczy trzy tysiące rekordów. Do rekordów bibliograficznych dołączono szczegółową i bardziej aktualną niż w katalogu kartkowym informację o lokalizacji kalendarzy; baza dostępna jest w Internecie.
- Baza zawierająca opisy sprawozdań instytucji i ciał zbiorowych wydanych w latach 1801-1950; liczy siedem tysięcy rekordów. Baza jest w trakcie opracowywania i dostępna jest tylko w sieci lokalnej BN..

Jako najpełniejsze źródło informacji o polskich wydawnictwach ciągłych ukazujących się w XIX i pierwszej połowie XX wieku CKCP zastępuje dotychczas nieopracowaną retrospektywną bibliografię czasopism polskich za ten okres i wykorzystywany jest między innymi do:

- uzyskiwania informacji o lokalizacji czasopism polskich zgromadzonych w bibliotekach krajowych i wybranych zagranicznych,

- tworzenia lub uzupełniania zautomatyzowanych katalogów czasopism w bibliotekach metodą kopiowania rekordów z bazy CKCP i dopisywania danych lokalnych (sygnatura, stan fizyczny egzemplarza, itp.) przez daną bibliotekę,
- wyboru bibliotek w celu zebrania materiału do tworzenia tzw. scalonych kopii mikrofilmowych (w przypadku niekompletnych zasobów bibliotecznych mikrofilm robiony jest na podstawie wielu egzemplarzy zebranych z różnych bibliotek).

Katalog zawiera dane z ponad pięciuset bibliotek krajowych i kilkunastu zagranicznych, posiadających cenne zbiory czasopism polskich, i w wersji bazy danych udostępniany jest w sieci lokalnej i w Internecie.

W bazie CKCP opis bibliograficzny czasopisma sporządzono w drugim stopniu szczegółowości. Do opisu formalnego dołączono hasła przedmiotowe wykorzystujące słownictwo i gramatykę *Słownika języka haseł przedmiotowych Biblioteki Narodowej*. W części zasobowej rekordu umieszczono sigła bibliotek, rozwijające się po kliknięciu myszą na dane siglum. Obecnie sukcesywnie dopisywane są szczegółowe dane o posiadanych przez biblioteki rocznikach i numerach czasopism. Trwają też prace nad przygotowaniem nowej wersji głównej części bazy: dane będą udostępnione w formacie MARC 21; praca ta prawdopodobnie zostanie zakończona w pierwszym kwartale 2010 r. Kolejnym etapem będzie opracowanie 7.000 sprawozdań w formacie MARC 21 (dotychczas materiał ten w zautomatyzowanych katalogach bibliotek krajowych opracowano zaledwie w ilości szcążkowej).

AKTUALIZACJA BAZY SIGLÓW BIBLIOTEK WSPÓŁPRACUJĄCYCH Z CENTRALNYMI KATALOGAMI

Dane o bibliotekach aktualizowane są na podstawie pism nadesłanych do centralnych katalogów BN, zapytań telefonicznych, listów elektronicznych oraz wykorzystując inne dostępne źródła. Poszczególne rekordy w bazie zawierają pełną nazwę biblioteki lub instytucji posiadającej zgłaszane do katalogu publikacje, jej siglum, adres pocztowy, telefon, faks, adres e-mail oraz adres internetowy. Baza liczy obecnie 1 583 rekordy i jest dostępna w sieci lokalnej i w sieci Internet.

Wszystkie bazy Centralnych Katalogów obsługiwane przez pakiet programów MAK dostępne są w sieci lokalnej i w Internecie.

CENTRALNY KATALOG STARYCH DRUKÓW

Centralny katalog starych druków prowadzony jest w BN systematycznie od 1945 r. W najszerszym założeniu obejmuje opisy katalogowe wszystkich starych druków (czyli druków pochodzących z XV-XVIII wieku) przechowywanych na ziemiach polskich, a także rejestruje w miarę możliwości *polonica* dostępne w księgozbiorach obcych. Katalog zawiera blisko 965 tysięcy kart katalogowych z ponad 150 bibliotek.

Katalog prowadzony jest w siedmiu ciągach alfabetycznych:

- inkunabuły
- polonika XVI w.- zarejestrowano opisy ponad 11,7 tysięcy wydań (zachowanych w ponad 44 tys. egzemplarzy). W tej liczbie znajduje się 2 178 opisów dzieł, których edycje znane są wyłącznie z historii literatury, bez zachowanego egzemplarza. Kartoteka ta jest rodzajem bibliografii narodowej dla publikacji XVI w. - najszerszej pod względem ilości zarejestrowanych edycji.
- polonika XVII-XVIII w.
- druki obce XVI-XVIII w.
- czasopisma
- kalendarze
- druki cyryliczne

Z wyjątkiem opublikowanego drukiem w latach 1970-1994 katalogu inkunabułów - *Incunabula quae in bibliothecis Poloniae asservantur* pod redakcją Alodii Kaweckiej-Gryczowej oprac. Maria Bohonos i Eliza Szandorowska, t.1-2 (t.2 we współpracy Michała Spandowskiego) – wszystkie pozostałe ciągi prowadzone są w systemie kartotek.

Równoległe do katalogów w układzie alfabetycznym tworzona jest w układzie topograficznym kartoteka uzupełnień do „Bibliografii polskiej” Estreicherów. Zawarto w niej skrócone opisy ponad 25 tysięcy druków ukazujących się w I Rzeczypospolitej.

Większość kart została zakupiona przez Bibliotekę Narodową. Część kart została sporządzona przez pracowników BN (większość przy okazji prac rejestracyjnych prowadzonych dla centralnego katalogu inkunabułów). Rozpisywano też na karty wydane drukiem katalogi biblioteczne i bibliografie. Od trzydziestu lat w opisy swoich nowoopracowanych zbiorów przekazuje BN także Biblioteka Jagiellońska, która podjęła się tego zadania w ramach współpracy Narodowego Zasobu Bibliotecznego. Kilkanaście mniejszych bibliotek przekazało do BN jednorazowo w darze kopie kart z opisami znajdujących się w ich zbiorach starych druków.

CENTRALNY KATALOG RĘKOPISÓW MUZYCZNYCH W POLSCE – RISM

Biblioteka Narodowa od 1964 r. należy do Międzynarodowego Stowarzyszenia Bibliotek Muzycznych – IAML (International Association of Music Libraries) i jako członek tej organizacji czynnie uczestniczy w prowadzonych przez nią pracach. Wśród nich największą wagę mają cztery wielkie projekty wydawnicze o zasięgu ogólnoswiatowym – tzw. projekty R – w ramach których centralnie gromadzi się informacje o:

- bieżących publikacjach na temat muzyki (RILM)
- zawartości prasy muzycznej z XIX wieku (RIPM)
- dawnych źródłach muzycznych – rękopisach i starych drukach (RISM)
- zabytkach ikonografii Muzycznej (RIIdIM)

Opracowaniem serii katalogów RISM (Répertoire International des Sources Musicales) kieruje merytorycznie wybrana grupa muzykologów-źródłoznawców (tzw. Commission Mixte), a wszelkie prace koordynuje Centralna Redakcja RISM we Frankfurcie nad Menem. Od 1981 r. głównym obszarem działań RISM jest rejestracja zawartości rękopisów muzycznych do XIX wieku. Do tego celu wypracowano specjalistyczny format opisu, jako jednostkę przyjmując pojedynczy utwór. Rękopis muzyczny zawierający więcej niż jedną pozycję otrzymuje opis zbiorczy, a następnie – w kolejnych dokumentach – pełne opisy każdego utworu, z obligatoryjnym podaniem ich incipitów muzycznych.

Z Centralną Redakcją RISM we Frankfurcie nad Menem współpracują Grupy Narodowe (Ländergruppen) RISM, dokumentując rękopisy muzyczne w miejscach ich przechowywania i przesyłając do Centralnej Redakcji kopie opisów na specjalnych kartach lub wprowadzając je do centralnej bazy danych – początkowo w programie PIKaDo (dyskietki), a obecnie w programie

Kallisto (*on-line*). Komplet informacji zgromadzonych w centralnej bazie danych, publikowano do roku 2008 jako kolejne edycje *RISM Serie A/II: Musikhandschriften nach 1600 auf CD-ROM* (Saur-Verlag). Ostatnia – 14: 2008 – zawiera opisy 613.336 zapisanych kompozycji z 31 krajów (15.303 opisy z 16 bibliotek polskich), a w kartotekach pomocniczych: 31.136 nazwisk kompozytorów i 7.548 sigłów biblioteczných.

Polska przystąpiła do prac RISM w 1956 r., kiedy to Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie podjęła się centralnej rejestracji starych druków muzycznych w Polsce – zgromadzony przez nią katalog kartkowy do dziś znajduje się w Gabinecie Muzycznym BUW. Zebrane informacje weszły do opublikowanych katalogów RISM w seriach:

- A/I: autorskie druki muzyczne wydane do roku 1800 (A/I/1-9 i suplementy: A/I/11-14)
- B/I: rejestr zbiorowych druków muzycznych wydanych do roku 1700
- B/II: rejestr zbiorowych druków muzycznych wydanych w latach 1701-1800

Centralnym katalogiem rękopisów muzycznych w Polsce zajęła się Biblioteka Narodowa, w której przy Zakładzie Zbiorów Muzycznych powołano w 1983 r. Ośrodek Koordynujący RISM – dzisiejsze Polskie Centrum RISM. Centrum współpracuje z Centralną Redakcją RISM we Frankfurcie nad Menem oraz z polskimi ośrodkami RISM w Warszawie (BUW), Gdańsku, Wrocławiu, Opolu i Lublinie. Opracowania rękopisów dokumentowane są na specjalnie opracowanej Polskiej Karcie RISM (autorstwa Jolanty Byczkowskiej-Sztaby) oraz wprowadzane do centralnej bazy danych – najpierw w programie PIKaDo, a obecnie Kallisto.

Celem prac prowadzonych przez Polskie Centrum RISM jest opracowanie i zabezpieczenie dawnych rękopisów muzycznych znajdujących się w polskich zbiorach – ich porządkowanie, inwentaryzacja, i mikrofilmowanie. Prace obejmują:

- dokumentowanie zawartości rękopisów – z incipitami muzycznymi – na specjalnych kartach RISM i w ogólnościatowej bazie danych w Centralnej Redakcji RISM
- mikrofilmowanie muzykaliów w celu ich zabezpieczenia oraz umożliwienia korzystania z nich badaczom bez narażenia zbiorów na zniszczenie
- opracowywanie zebranych danych w postaci katalogu centralnego w Bibliotece Narodowej oraz katalogów pomocniczych (skrypcy, autorzy tekstów, libreciści, proveniencje itp.)
- tworzenie autonomicznych baz danych w programie MAK-BN dla porównawczych studiów muzykologicznych

- dostarczanie wykonawcom muzyki dawnej wartościowych pozycji repertuarowych
- wspomaganie lokalnych ośrodków bibliotecznych, które nie zatrudniają odpowiednio wykwalifikowanych pracowników, w zakresie opracowania zbiorów muzyki dawnej
- udostępnianie światowej społeczności danych o polskich zabytkach muzycznych, popularyzacja polskiej kultury muzycznej w kraju i za granicą, połączona z kształtowaniem wiedzy o jej wysokiej randze artystycznej i historycznej.

Wynikiem tych prac jest prowadzony w Bibliotece Narodowej Centralny Katalog Rękopisów Muzycznych w Polsce – na kartach dokumentacyjnych RISM – oraz katalogi pomocnicze, również o zasięgu ogólnopolskim, w tym: skrócony wykaz rękopisów muzycznych, kartoteka miejsc ich przechowywania, kartoteki kompozytorów, skryptorów, librecistów i inne. Szereg kolekcji muzycznych rozpisano w autonomicznych bazach danych w programie MAK-BN (łącznie około 18 tysięcy dokumentów).

Prace badawcze prowadzone przez pracownice Polskiego Centrum RISM znajdują odbicie w opracowaniach repertuaru i historii kolekcji muzycznych w licznych referatach i publikacjach naukowych. Ich wynikiem są także przygotowywane obecnie do druku katalogi tematyczne wybranych zbiorów – tabulatur organowych z legnickiej *Bibliotheca Rudolphina* (Elżbieta Wojnowska) oraz rękopisów muzycznych po kapeli cysterskiej w Mogile k/Krakowa (Jolanta Byczkowska-Sztaba). Od 1993 r. działalność Polskiego Centrum RISM była dotowana przez kolejne granty KBN (1993-1995, 1996-1999, 2000-2003, 2005-2008, 2006-2007).

Wyniki prac nad centralnym katalogiem rękopisów muzycznych są publikowane w ramach wymienionych wydawnictw elektronicznych RISM, a opracowania polskich rękopisów muzycznych znajdują się w międzynarodowej bazie danych RISM.

Bazy danych i kartoteki Polskiego Centrum RISM są dostępne w siedzibie Biblioteki Narodowej.